

El Pla director dels espais de la batalla de l'Ebre

ANTONI LAPORTE I JOAQUINA BOBES
ARTimetria, Estratègies per a la Cultura

La toma de conciencia por parte de las administraciones locales ante la recuperación del patrimonio en torno a la batalla del Ebro propició la constitución, a finales del año 2002, del Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE). Para dicho organismo, la recuperación de ese patrimonio debía tener en cuenta, además, su capacidad de contribuir al desarrollo turístico de la Terra Alta. En este contexto, el Consorci ha encargado un Plan rector de los espacios de la batalla del Ebro a la empresa ARTimetria. Este documento presenta el marco estratégico del proyecto, que permite la articulación de las líneas de acción necesarias para llevarlo a cabo, centrando su radio de acción en la comarca de la Terra Alta. La metodología utilizada proporciona, por una parte, rigor en la identificación de las decisiones que deban tomarse y garantías de viabilidad gracias a un diagnóstico preciso y, por otra parte, permite conseguir la implicación de los agentes públicos y privados de la comarca.

In late 2002, the growing recognition by local administrations of the need to recover their heritage around the Battle of the Ebro led to the founding of the Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre / Consortium for the Commemoration of the

La batalla de l'Ebre va ser la confrontació definitiva de la Guerra Civil espanyola. L'exèrcit de la República, en un darrer esforç per prendre la iniciativa, va creuar per sorpresa l'Ebre el 25 de juliol de 1938 i arribà en dos dies a les portes de Gandesa. Després de 113 dies de combats, les forces nacionals van recuperar les posicions inicials. En acabar la batalla de l'Ebre, la sort de la Guerra Civil estava decidida.

La significació de la batalla de l'Ebre va provocar que des dels primers anys de la postguerra hi haguessin iniciatives per conservar el seu record: des dels primers monuments commemoratius de la victòria aixecats pels vencedors fins a làpides erigides en memòria de combatents o col·lectius militars. No va ser, però, fins a la restauració de la democràcia que algunes iniciatives van recuperar la memòria dels combatents republicans. Paral·lelament, al llarg de tots aquests anys han estat moltes les persones que han portat a terme una tasca de recerca i col·lecció d'objectes relacionats amb la batalla.

A totes aquestes iniciatives, s'hi ha de sumar la documentació escrita, gràfica i audiovisual i les fonts orals constituïdes pels protagonistes i testimonis dels fets.

Tot això, juntament amb les construccions defensives generades per la mateixa batalla, ha configurat un patrimoni valuós -integrat per elements

Battle of the Ebro Grounds (COMEBE). For this body, the recovery of this heritage also brought in issues of how it could be made to contribute to tourism development in the Terra Alta. It was in this context that the Consortium commissioned a Master Plan from ARTimetria for the Battle of the Ebro grounds. The resulting document presents a strategic framework for the project on which lines of action for the project's implementation can be based within the Terra Alta district. The careful analysis entailed by the methodology used ensures the utmost rigour in identifying the decisions to be made and guarantees feasibility, whilst allowing scope for the county's public and private agents to take part in the scheme.

immaterials, mobles, immobles i espais històrics- que cal recuperar, preservar i presentar com a part de la memòria col·lectiva dels pobles de Catalunya i d'Espanya.

ANTECEDENTS DEL PROJECTE

Les primeres iniciatives per a la recuperació i interpretació del patrimoni de la batalla de l'Ebre amb l'objectiu de posar-la en valor per a usos culturals es van centrar en el patrimoni moble, de la mà de col·leccionistes particulars. És el cas del Centre d'Estudis de la Batalla de l'Ebre a Gandesa que, durant molts anys, ha constituït l'única oferta museística al voltant de la batalla de l'Ebre.

Pel que fa als espais històrics, la primera iniciativa de preservació va ser la declaració per part de la Generalitat del Poble Vell de Corbera com a Bé d'Interès Cultural, en la categoria de lloc històric (Resolució de 21 d'abril de 1993 - DOGC 1.756 d'11 de juny de 1993), a partir de la sol·licitud de l'Ajuntament de Corbera d'Ebre.

Des del punt de vista de la interpretació del patrimoni, la primera acció va ser la publicació de la guia *Ruta de la Pau*. Itinerari pels punts més significatius de la batalla de l'Ebre, editada pel Consell Comarcal de la Terra Alta amb la col·laboració de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Aquesta ruta identifica les fites més significatives de la batalla de l'Ebre existents als senders de gran i petit recorregut al seu pas per la Terra Alta.

No fou fins al 1999 que es va portar a terme el primer projecte que considerava els espais on va tenir lloc la batalla de l'Ebre des d'una perspectiva integral. Aquell any, per iniciativa de la Generalitat de Catalunya a través de l'Institut per al Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre, el Taller de Projectes de la Universitat de Barcelona va elaborar el *Pla d'ordenació dels espais històrics de la batalla de l'Ebre*. Aquest Pla constitueix la primera temptativa de posar en valor per a usos turístics i culturals els escenaris on va tenir lloc la batalla de l'Ebre. A partir de la contextualització històrica i geogràfica de la batalla, el Pla proposa les línies d'acció prioritàries per a l'activació dels recursos patrimonials que hi estan relacionats.

EL CONSORCI MEMORIAL DELS ESPAIS DE LA BATALLA DE L'EBRE

La presa de consciència per part de les administracions locals de la significació de la batalla de l'Ebre i la necessitat de recuperar i explicar el patrimoni al seu voltant va propiciar la constitució a finals de 2002 del Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE). La recu-

peració d'aquest patrimoni, a més, tenia en compte la seva capacitat d'atracció des del punt de vista del turisme cultural amb la consegüent contribució al desenvolupament turístic de la Terra Alta.

En els seus estatuts, el Consorci es defineix com una «iniciativa destinada a presentar les característiques pròpies i úniques que tingué la batalla de l'Ebre en el context internacional de l'època i en la consciència de les generacions que visqueren el conflicte, per convertir-la en un espai d'aprenentatge per a la pau i rebuig de la intolerància».

Les institucions que integren el Consorci són la Generalitat de Catalunya, a través del delegat de Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre, el Consell Comarcal de la Terra Alta i els ajuntaments de Batea, Caseres, Corbera d'Ebre, la Fatarella, Pinell de Brai i Vilalba dels Arcs. L'estructura orgànica del Consorci està formada per la Junta General, el Consell d'Administració i les àrees tècniques, integrades pel coordinador general, Dr. Josep M. Solé i Sabaté, i el director de projectes, David Tormo Benavente.

Les finalitats essencials del projecte desenvolupat pel COMEBE es defineixen en els següents termes:

- Educativa i de qualitat, per convertir el lloc en un espai d'aprenentatge per a la pau i rebuig de la intolerància.
- Singular, per presentar les característiques pròpies i úniques que va tenir la batalla de l'Ebre en el context internacional de l'època i en la consciència de les generacions que van viure el conflicte.
- Plural, per representar les diferents opcions que, de forma honesta i desinteressada, van oferir fins i tot la pròpia vida en lluita per les seves idees.

Així, el COMEBE ha endegat el projecte de recuperació dels escenaris on va tenir lloc la batalla de l'Ebre a la comarca de la Terra Alta, amb l'assessorament tècnic del Museu d'Història de Catalunya en virtut del conveni signat entre totes dues institucions. És en aquest context que el Consorci ha encarregat la realització del Pla director dels espais de la batalla de l'Ebre a ARTImetria. Aquest document presenta el marc estratègic del projecte que permet l'articulació de les línies d'acció necessàries per implementar-lo, centrant el seu abast a la comarca de la Terra Alta. La metodologia utilitzada proporciona, d'una banda, rigor en la identificació de les decisions a prendre i garanties de viabilitat gràcies a una diagnosi acurada i, de l'altra, permet aconseguir la implicació dels agents públics i privats de la comarca.

En els següents apartats es presenta una síntesi del *Pla director dels espais de la batalla de l'Ebre*.

ANÀLISI DE SITUACIÓ

La diagnosi del territori on se situa el projecte és imprescindible per definir les estratègies necessàries que donin resposta als condicionants imposats pels factors socials, econòmics, demogràfics, ambientals, geogràfics i culturals que configuren el territori.

L'anàlisi interna se centra en la identificació dels elements que configuren el patrimoni territorial, documental, material i social del qual es disposa i que formen part de la base per a la construcció del discurs. Aquesta identificació del patrimoni moble, immoble i els espais històrics es completa amb la documentació de cada element.

De tot això, se'n deriven unes conclusions que constitueixen la diagnosi de la situació, punt de partida del Pla director, sota el format d'oportunitats i amenaces i punts forts i febles.

Oportunitats:

- Bon estat de conservació del territori, tant pel que fa als espais històrics com al paisatge general de la comarca.
- Receptivitat social favorable generada per la recent proliferació d'iniciatives de recuperació de la memòria històrica en relació amb la Guerra Civil.
- Increment de les inversions en la zona per part de les diferents administracions públiques.
- Oferta turística de qualitat relacionada amb el medi ambient.
- Existència de productes autòctons de gran qualitat, vi i oli, que tenen denominació d'origen reconeguda.
- Capacitat d'atracció sobre el turisme estranger de les zones costaneres properes (Costa Daurada, Costa Blanca).
- Creixement de l'oferta turística en els darrers anys, amb una major professionalització del sector: creació de l'Associació de Turisme Rural.
- Recent adjudicació del Pla de dinamització turística de la Terra Alta.
- Millora en matèria de comunicacions amb la construcció de l'Eix de l'Ebre.
- Potenciació del turisme mitjançant una marca turística pròpia: Terres de l'Ebre.

Amenaces:

- Dèbil infraestructura turística de la Terra Alta.
- Escàs volum d'habitants i baixa densitat de població, fet que limita la capacitat d'impacte dels projectes.

- Aïllament relatiu de la comarca, allunyada dels grans centres de consum.
- Deficient connexió viària amb l'Aragó.
- No existeixen infraestructures ferroviàries a la comarca.
- Falta de tradició i experiència al territori a l'hora de crear i gestionar espais patrimonials d'aquestes característiques.
- Debilitat econòmica de la Terra Alta.
- Absència física del riu Ebre en els espais històrics a posar en valor, deixant de banda un dels principals elements del conflicte.
- Projecte d'instal·lació a la zona de parcs d'energia eòlica, a les serres de Pàndols i Cavalls i la Fatarella, amb el consegüent impacte visual i en el territori a causa dels treballs de construcció que requereixen.
- Competència de l'oferta de lleure de la Costa Daurada, particularment de Salou i Port Aventura.

Punts forts:

- Distribució territorial equilibrada dels diversos elements del projecte per tota la comarca.
- Concentració en un territori relativament petit d'un gran nombre d'espais històrics relacionats amb la batalla de l'Ebre de gran espectacularitat i fàcil accés.
- Primera iniciativa relacionada amb la posada en valor de camps de batalla per a usos culturals i turístics que es desenvolupa a Catalunya i Espanya.
- Singularitat de l'oferta.
- Concentració del projecte en una sola comarca, fet que facilita la seva implementació des del punt de vista administratiu.
- Suport al projecte de totes les administracions (Generalitat de Catalunya, Institut de Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre, Consell Comarcal de la Terra Alta, ajuntaments de la zona).

Punts febles:

- Dificultat legal a l'hora de catalogar espais naturals com a Bé Cultural.
- Limitació del projecte a la Terra Alta, cosa que limita el desenvolupament del discurs.
- Ràpida erosió natural que pateixen els camps de batalla, sense cap tipus de protecció respecte a les inclemències meteorològiques o als actes vandàlics.
- Precari estat de conservació del Poble Vell de Corbera d'Ebre.

- Límit biològic de la recerca d'informació primària, a causa de l'avançada edat de les persones que van viure la batalla.
- Manca de consens total entre els municipis de la Terra Alta, que es tradueix en l'actual no participació de l'Ajuntament de Gandesa.
- Dificultat d'acceptació d'un projecte amb un fort rerefons ideològic i sentimental per part d'una població local molt castigada per la guerra.

OBJECTIUS

Els objectius a assolir tenen a veure, en primer lloc, amb la preservació de la memòria col·lectiva representada pels fets històrics de la batalla de l'Ebre.

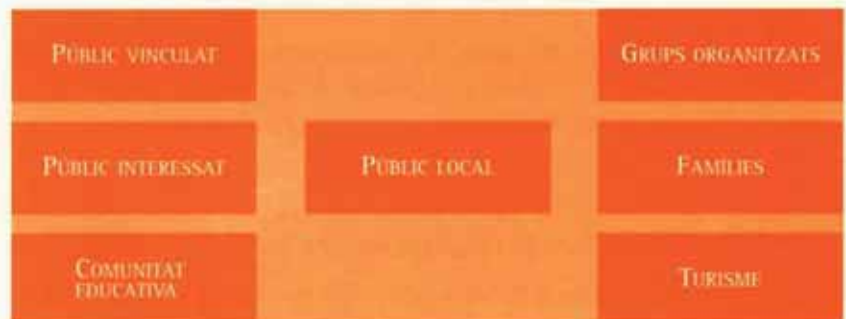
En segon lloc, la necessitat de conservar el patrimoni relacionat amb la batalla, per la seva qualitat de testimoni material i immaterial dels fets.

El principal objectiu d'interpretació respon a la necessitat de donar a conèixer la significació de la batalla a través dels fets i dels llocs on van succeir, així com enfortir els sentiments de pau i tolerància.

Per últim, des del punt de vista econòmic, els espais de la batalla de l'Ebre contribuiran a la dinamització i al desenvolupament turístic i econòmic de la Terra Alta, tradicionalment la comarca més deprimida de Catalunya.

PÚBLIC OBJECTIU

La selecció del públic objectiu dels espais de la batalla de l'Ebre pretén assolir la màxima coincidència entre les expectatives i necessitats de cada segment i les propostes plantejades:

Les motivacions que defineixen el públic vinculat són de dos tipus: vivencial –les persones que van viure la batalla de l'Ebre, combatents i familiars, i els que van viure la Guerra Civil– i col·leccionista –aquells que se senten atrets per aconseguir materials de la batalla.

Considerem el públic interessat com els col·lectius d'estudiosos sobre el tema de la batalla de l'Ebre i la Guerra Civil, tant universitaris com especialistes. La denominació de les altres tipologies de públic anticipa les seves característiques i motivacions.

PROTECCIÓ I CONSERVACIÓ

La protecció i conservació de les restes territorials i materials és un aspecte a desenvolupar, sobretot en el cas dels primers. L'actual legislació mediambiental està orientada a la preservació dels valors naturals del territori. D'altra banda, la legislació de patrimoni cultural només preveu la protecció d'espais naturals on hi ha manifestacions d'activitat antròpica –interès arqueològic, històric o etnològic– o d'activitat paleontològica. Així, hi ha un buit legal en aquells indrets amb significació històrica sense cap evidència antròpica, com és el cas dels camps de batalla.

El discurs expositiu al voltant dels fets que van configurar la batalla de l'Ebre disposarà de dos tipus de recursos. D'una banda, els escenaris on els diferents episodis de la batalla van tenir lloc i, d'altra banda, les restes materials i immaterials –objectes, fotografies, documentació, relats, etc.–. Aquests elements requereixen diferents tipus d'actuacions. Així, els espais històrics que configuren l'escenari de les operacions militars han de ser objecte d'un pla específic per a la seva protecció a través de la declaració de béns culturals en les seves diverses tipologies. A partir d'aquí, les accions a definir són les següents:

- Protecció dels indrets seleccionats mitjançant les corresponents declaracions de béns culturals d'interès local o nacional.
- Actuacions en els indrets seleccionats: adequació i neteja, recuperació, intervenció i escenificació.

Respecte al patrimoni material, la primera decisió del Consorci es refereix a la conveniència de constituir una col·lecció pròpia. La col·lecció s'ha d'adaptar als recursos disponibles –espacials, humans i econòmics–. És per això que la definició d'una política d'adquisicions és el primer pas a fer. El punt de partida en aquest sentit és configurar la col·lecció destinada a l'exhibició. El criteri de selecció, per tant, ha estat temàtic, en funció dels continguts de cada centre. Aquestes peces han estat objecte del corresponent registre i documentació. El tipus d'adquisició prioritari és la cessió temporal per part del propietari o propietària, fet que minimitza els requeriments d'emmagatzematge i de conservació de les peces.

INTERPRETACIÓ

La diversitat de l'oferta patrimonial que apleguen els espais de la batalla de l'Ebre permet la construcció de diferents discursos a mida de les neces-

sitats i expectatives de cada segment de públic. Les fases per desenvolupar aquest marc són les següents:

- Creació d'un consell assessor integrat per especialistes de reconegut prestigi catalans i de fora de Catalunya.
- Selecció i prioritització dels espais a intervenir.
- Jerarquització dels diferents elements, exteriors i interiors.
- Propostes per a la posada en valor dels escenaris exteriors.
- Estructuració de l'oferta a partir dels diversos elements i els continguts.

L'estructura de l'oferta principal dels espais de la batalla de l'Ebre es resumeix en el següent gràfic:

Les intervencions expositives per a la presentació dels continguts es plantegen a dos nivells: als centres d'interpretació i als escenaris de la batalla seleccionats. Com a element vertebrador d'aquesta estructura, es proposa un centre de recepció de visitants, la localització del qual encara està pendent de decisió a l'hora de redactar aquest article. Aquest centre de recepció constituirà la porta d'entrada del visitant a la seva experiència als espais de la batalla de l'Ebre. La missió principal serà informar sobre l'oferta relacionada amb la batalla i centralitzar la distribució del flux de visitants. Aquest centre també proporcionarà informació de caire turístic sobre el conjunt de la comarca, i contribuirà a la qualitat de l'experiència dels visitants de la Terra Alta.

La xarxa de centres d'interpretació que constitueixen el punt de partida per al coneixement dels escenaris està encapçalada pel centre de Corbera d'Ebre. Aquest centre, dedicat a la presentació de la batalla de l'Ebre en el context de la Guerra Civil i la situació internacional, els antecedents, desenvolupament i conseqüències, constitueix el punt de partida del recorregut temàtic. El visitant iniciarà la seva experiència amb un coneixement dels fets contextualitzats en la seva època. A més, el centre li obrirà les portes dels espais de la batalla de l'Ebre mitjançant la presentació del conjunt de l'oferta. La situació privilegiada de la seu del centre de Corbera, amb una vista panoràmica d'excepció sobre la serra de Cavalls, facilitarà l'orientació del visitant en el territori.

La resta de la xarxa estarà integrada pels equipaments situats a: Pinell de Brai, Vilalba dels Arcs, la Fatarella i Batea. Aquesta xarxa es completa amb

el *Memorial* situat a Sant Bartomeu de les Camposines. Les actuacions referides a la intervenció expositiva per a la presentació dels continguts a aquests centres han començat per la seva definició temàtica.

Els centres d'interpretació s'han definit a partir de temes transversals. Aquest caràcter fa que, considerats en el seu conjunt, siguin susceptibles de conformar un discurs interrelacionat però que també puguin tenir un funcionament autònom. Així, el visitant pot personalitzar el seu recorregut, tant si decideix visitar-ne un com si fa el recorregut complet. La distribució dels continguts temàtics és la següent:

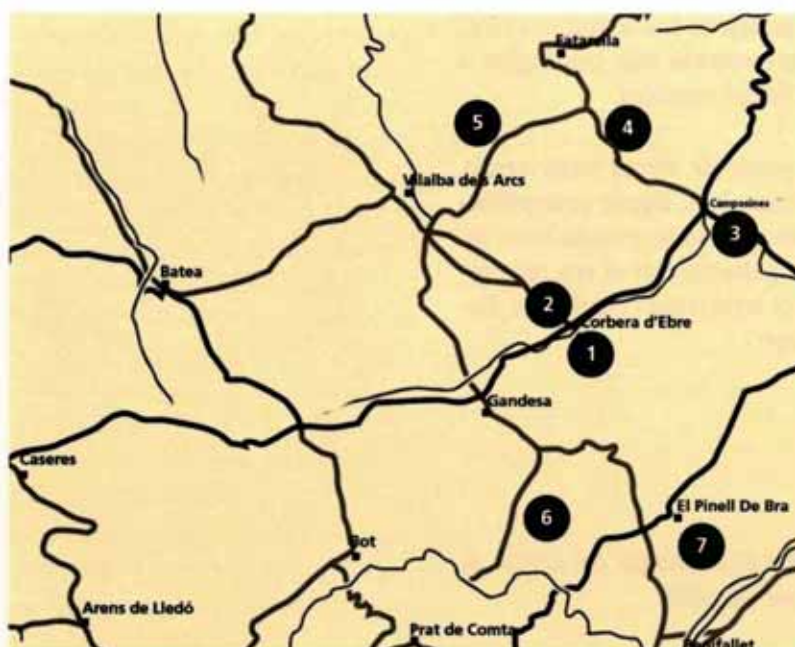
- Pinell de Brai: «Veus del front».
- Vilalba dels Arcs: «Hospital de sang».
- La Fatarella: «Pas del riu».

En el moment actual, està pendent de decisió el contingut del centre de Batea, mentre s'espera la decisió sobre la seva ubicació.

La previsió per a 2004 és la inauguració del centre de Pinell de Brai i de la primera fase del centre de Corbera d'Ebre: la planta baixa i el terrat, amb el desenvolupament inicial durant aquesta fase del centre d'acollida dels espais de la batalla de l'Ebre.

Quant a les intervencions en els escenaris de la batalla, la primera selecció d'espais amb l'objectiu que siguin operatius el 2004 és la següent:

- Poble Vell de Corbera d'Ebre. És un dels indrets més singulars, testimoni únic de les conseqüències de la batalla. Les intervencions consisteixen en tasques de consolidació d'edificacions i de senyalització interior tant orientativa com informativa.
- Memorial de les Camposines. Situat a la zona del mateix nom, es tracta d'un espai de caràcter commemoratiu per al reconeixement dels soldats morts a la batalla de l'Ebre, que contindrà un ossari amb restes de soldats anònims. Aquest reconeixement es fa a través de 10 biografies de persones que, procedents de tots dos bàndols i dels diferents col·lectius que els van integrar, contribuiran a evidenciar la memòria dels morts anònims mitjançant els seus propis noms.
- Trinxeres. Les primeres trinxeres a posar en valor són les situades a les Devees i a la Gaeta. En tots dos casos, es faran tasques de recuperació i consolidació, així com de senyalització direccional i informativa. Les trinxeres de la Gaeta, a més, ateses les seves característiques, ofereixen la possibilitat d'accedir-hi, cosa que incrementa el vessant vivencial de l'experiència del visitant.
- Cota 705 de la serra de Pàndols. Aquest punt estratègic ofereix al visitant

Principals fites de la ruta

1. Centre d'Interpretació de Corbera
2. Poble Vell de Corbera
3. Memorial de les Camposines
4. Trinxeres de les Devees
5. Trinxeres de la Gaeta
6. Serra de Pàndols (Cota 705)
7. Centre d'Interpretació de Pinell de Brai

1. Ruta de la Batalla de l'Ebre

una panoràmica insubstituïble del teatre d'operacions. La intervenció consisteix en una senyalització panoràmica orientativa i informativa gràcies a la qual el visitant podrà localitzar els fets en una zona que no ha experimentat gaires transformacions des de 1938.

Rutes

L'estructuració del territori s'aconsegueix mitjançant la definició d'una proposta de rutes que estableix relacions entre els diferents espais i fites seleccionats, tant a l'aire lliure com sota sostre, i que dona coherència a l'oferta, cosa que contribueix a generar l'experiència més adequada per als diferents tipus de visitants. Les rutes també hauran de considerar altres poblacions i emplaçaments que, tot i quedar fora de la seva àrea d'influència, ofereixin elements dignes d'ésser destacats. És el cas de Caseres, Prat del Comte i la Pobla de Massaluga.

A partir de la primera selecció d'espais històrics i dels centres en funcionament l'any 2004, s'ha configurat la primera ruta de la batalla de l'Ebre. Es tracta d'una ruta concebuda per fer-se en automòbil, tot i que hi ha trams susceptibles de ser recorreguts a peu, amb una longitud total de 60 km.

Aquesta ruta és realitzable en un dia, tot i que el visitant que vulgui combinar l'automòbil amb trams a peu pot esmerçar-hi un cap de setmana.

Senyalització

Un element fonamental per a l'estructuració de l'oferta és un sistema de

senyalització que doni a conèixer amb eficàcia les rutes i els diversos elements que la integren des d'una perspectiva integral, que afavoreixi una circulació fluïda dels visitants i contribueixi a la qualitat de la seva experiència. Les tipologies de senyals proposats són les següents:

- Direccional.
- Identificatiu.
- Informatiu.
- Orientatiu.
- Panoràmics col·lectius.

Aquest sistema de senyalització inclou la identificació de serveis associats amb els indrets visitables: aparcaments, mirador, etc. sota el format de pictogrames.

La següent imatge mostra la proposta de suports per a la senyalització, amb ferro *corten* foradat.

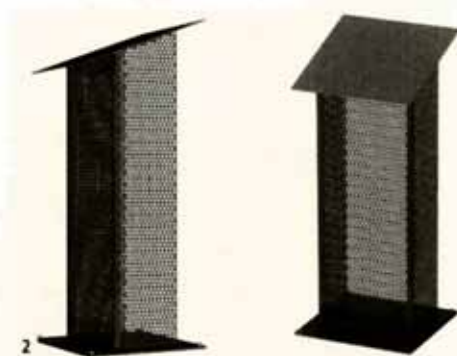
A l'interior de cada centre hi haurà dos directoris. D'una banda, amb la seva localització en el context de l'oferta general dels espais de la batalla de l'Ebre i, de l'altra, amb la distribució dels continguts que configuren l'oferta pròpia.

COMUNICACIÓ

Es defineix el pla de comunicació per donar a conèixer, en primer lloc, el projecte i, a partir d'aquí, l'oferta derivada, amb la distribució cronològica de les actuacions. La intenció és assolir el màxim impacte sobre els grups de públic objectiu.

La primera acció ha estat la definició de la imatge corporativa dels espais de la batalla de l'Ebre, cosa que ha dut a terme el dissenyador gràfic Lluís Miquel. Aquesta imatge es va realitzar a partir de les següents premisses referides a la incidència gràfica:

- Nom de l'oferta a comercialitzar: *espais de la batalla de l'Ebre*.
- Projecte integrat per una oferta diversa pel que feia a equipaments, tant exteriors com interiors.
- Eficàcia comunicativa de la imatge mitjançant un fàcil reconeixement a simple cop d'ull.
- Possibilitat de ser aplicada a una sola tinta.
- Viabilitat de les aplicacions a petita escala (referència: moneda d'1 euro).
- Convivència amb altres logotips institucionals en la literatura promo-

2. Senyal informatiu. Exemple d'un dels suports que integren el sistema de senyalització.

3. Logotip del Espais de la Batalla de l'Ebre. Disseny gràfic: Lluís Miquel

cional i publicitat: logotips ajuntaments, consell comarcal, patrocinadors, etc.

- Logotip paraigua amb aplicacions als diversos elements que componen l'oferta. És a dir pensem en una marca que contingui 3 elements:
 - Un símbol.
 - La marca *Espais de la Batalla de l'Ebre*.
 - Una possible segona marca que identifiqui el centre o l'espai: Centre de Corbera. Aquesta segona marca canviarà en cada cas.

Les idees a considerar pel que feia al contingut van ser:

- Evitar elements fàcilment identificables amb una de les dues parts enfrontades. Per exemple, un tipus de casc o de fusell o d'avió molt característic d'un bàndol podria generar l'exclusió de l'altre.
- Patrimoni històric: testimoni de la memòria col·lectiva.
- Espais/Ebre: aire lliure, paisatge, natura, etc.
- Viatge en el temps.
- Escenaris autèntics dels fets: únics.
- Problema: allò que és característic de la batalla de l'Ebre és el mateix riu Ebre. Però per la Terra Alta gairebé no hi passa l'Ebre.
- Cal que el símbol sigui fàcilment i ràpidament identificable anant en automòbil, en els senyals direccionals a la carretera i als camins.
- No hi ha limitacions en l'ús d'elements militars o bèl·lics. Es tracta d'una batalla del segle xx i és la primera adequació d'aquest tipus de patrimoni que es fa a l'Estat espanyol.

El resultat final és el següent:

Finalment, el Pla també desenvolupa els aspectes organitzatius i econòmics del projecte.

Des del punt de vista de la inversió, el Pla director inclou els requeriments pressupostaris per a la posada en marxa del projecte, temporalitzats a partir del cronograma d'actuacions previst.

Quant a la gestió, el Pla director proposa un marc de funcionament viable pel que fa als recursos humans i els recursos econòmics.